

Jolanta Józwiak

Antroponimy we współczesnych tłumaczeniach rosyjskich tekstów literackich

Acta Polono-Ruthenica 18, 175-183

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jolanta Józwiak
Bydgoszcz

Antroponimy we współczesnych tłumaczeniach rosyjskich tekstów literackich

Kształt tekstu przekładu nie jest wyłącznie rezultatem doskonałej znajomości języka oryginału oraz języka przekładu twórcy przekładowego wariantu dzieła literackiego. Niezwykle ważny element (a może nawet najważniejszy) stanowi umiejętność podjęcia decyzji o wyborze odpowiednika przekładowego w danym języku narodowym na każdym etapie procesu tłumaczenia, która uwzględniałaby różnorodne czynniki wpływające na kształt ostatecznego efektu działalności tłumaczeniowej. Takich uwarunkowań można by wymieniły cały szereg. Najistotniejszy wydaje się jednak fakt, iż profesjonalny tłumacz musi umieć spojrzeć na utwór literacki z punktu widzenia tekstu oryginału oraz związanych z nim sensów wyrażonych w sposób eksplicytny lub implicytny, jak również z punktu widzenia tekstu przekładu, kwestii zachowania wspomnianych sensów, określonych asocjacji, co przekłada się na potencjalne możliwości recepcji danego tekstu przez przedstawicieli innego kręgu kulturowego.

Przekład posiada bardzo osobliwą naturę, charakteryzuje go podwójność wypowiedzania, podwójność uzależnienia, dwutekstowość, dwusytuacyjność oraz szereg podobnych opozycji, co pozwala mówić o dialektyce przekładu¹. W takich warunkach uwzględniający wymiar kulturowy przekaz znaczeń, sensów, konotacji, aluzji itd. wydaje się bardzo skomplikowany. Od wielu lat teoretycy i praktycy przekładu próbują znaleźć idealne rozwiązania. A tłumacz? Tłumacz w swojej codziennej pracy napotyka na rozmaite problemy i wspierając się zalecanymi propozycjami rozwiązań teoretycznych, musi dokonać wyboru i podjąć decyzję w konkretnej sytuacji translatorskiej. Nie byłoby to możliwe bez wyobraźni, którą w omawianym kontekście można z całą pewnością nazwać wyobraźnią przekładową.

Tłumaczowi przypada rola nie tylko pierwszego interpretatora tekstu oryginału, ale również rola osoby, która przekładając każdą jednostkę (i tę najmniej-

¹ D. Urbanek, *Dialektyka przekładu*, [w:] K. Hejwowski, A. Szczęśny, U. Topczewska (red.), *50 lat polskiej translatoryki*, Warszawa 2009, s. 88.

szą, i tę największą) tekstu wyjściowego, powinna przewidzieć reakcję użytkowników języka docelowego na poszczególne rozwiązania przekładowe.

Dobór jednostek językowych zawsze uważany był za niezwykle ważny. W świetle stosunkowo nowego nurtu badań lingwokulturowych² tym bardziej należy podkreślić jego znaczenie, ponieważ – jak zauważa W.A. Masłowa, jedna z rosyjskich badaczek – poprzez pryzmat języka narodowego postrzegamy świat i poprzez język wyrażamy swoistą mentalność narodową³. Właśnie wyobraźnia przekładowa tłumacza, znajomość wspomnianej mentalności, preferencji językowych i możliwości akceptacji elementów obcych kulturowo przez daną społeczność wraz z kunsztem językowym autora przekładu w ogromnej mierze decyduje o tym, czy tłumaczony tekst literacki zajmie znaczące miejsce w literaturze danego kraju.

Lingwokulturologia albo lingwistyka kulturowa, jak przyjęło się nazywać tę dziedzinę w polskiej tradycji humanistycznej za J. Anusiewiczem, postrzega formy językowe jako podstawę paradygmatu lingwokulturowego, które są „nasycone znaczącymi wyobrażeniami odzwierciedlającymi kategorie światopoglądowe uwarunkowane etnicznie, socjalnie, kulturowo, naukowo itd.”⁴. W kontekście tak pojmowanej roli języka oraz jego konkretnych przejawów trudno przecenić rolę tłumacza oraz jego wyobraźni.

Do jednostek językowych, których wymiar kulturowy odbiorca z innego kręgu kulturowego odczuwa niejako w pierwszej kolejności w trakcie lektury przekładów literatury obcojęzycznej, należą niewątpliwie antroponimy, gdyż są one związane bezpośrednio z postaciami literackimi. Jednostki te są praktycznie zawsze uwikłane kontekstowo oraz kulturowo, ich dobór jest przemyślany, a zatem odgrywają niebagatelną rolę w utworze oryginalnym, a przez to i w jego przetłumaczonej na inny język wersji.

Wybór antroponimów jako obiektu badań nie jest przypadkowy. Choć omawiane elementy uznawane są za stosunkowo dobrze zbadane i w pewnym sensie przewidywalne jednostki każdego języka, prezentowana analiza pozwoli wykazać, iż nawet w wypadku na tyle ustabilizowanych jednostek językowych tłumacz nie może w procesie przekładu myśleć stereotypowo. Zawsze musi uruchomić swoją wyobraźnię i wykazać się kreatywnym podejściem, aby umożliwić odbiorcy właściwą recepcję utworu literackiego jako całości.

² Wyjaśnieniu lingwokulturowego podejścia do jednostek językowych poświęcone są prace H. Bartwickiej, np. H. Bartwicka, *Słowo jako obiekt badań lingwokulturologii*, [w:] H. Bartwicka (red.), *Język, tekst, kultura*, Bydgoszcz 2010, s. 245–252.

³ В.А. Маслова, *Лингвокультуроология*, Москва 2007, s. 8.

⁴ Ibidem, s. 49.

Antroponimy zaliczane są do tzw. potencjalnych nośników obcości w przekładzie, charakteryzujących się konotacją obcości, tzn. zdolnością wprowadzania do tekstów skojarzeń z innymi krajami, kulturami, językami, spowodowaną odczuwaniem przez odbiorcę niezgodności z doświadczeniem własnym oraz niezwykłości określonego elementu⁵. Warto również wspomnieć, że – jak zauważa R. Lewicki – konotacja obcości nie musi być bezpośrednio powiązana z wiedzą odbiorców, wystarczy związek z ich wyobrażeniami, odczuciami czy wartościowaniem, wynikającym z postrzegania pewnych elementów tekstów jako obcych⁶.

W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę na fakt, iż kulturowa kategoria „swój–obcy” w odniesieniu do zjawiska przekładu nie musi przybierać tak ostrej formy opozycji. Wystarczyłoby tu mówić o opozycji „swój–inny” oraz o konotacji inności, która nie wywołuje tak wartościujących asocjacji jak obcość. Inność jest wpisana w naturę przekładu, odznacza się walorami poznawczymi i można ją uważać nawet za pożądaną, spodziewaną wręcz przez członków odmiennej wspólnoty językowej i kulturowej. Jak wiadomo, stopień aktywizacji poczucia inności jednostek językowych wiąże się bezpośrednio z wyborem przez tłumacza określonej strategii. W literaturze przedmiotu opisuje się strategie egzotyzyzujące i adaptacyjne. Egzotyzyzacja ukierunkowana jest na język wyjściowy i zachowanie elementów obcych w języku docelowym. Adaptacja natomiast ma ułatwić odbiorcy recepcję poprzez dostosowanie pewnych form do systemu języka przekładu, co jednak nie zawsze pozwala osiągnąć zamierzony efekt na tle całego utworu.

Materiał ilustracyjny został zaczerpnięty z oryginalnych tekstów oraz polskich wariantów przekładowych dwóch utworów przedstawicieli współczesnej prozy rosyjskiej, tzn. ze znanej powieści Tatiany Tołstoj *Kys* w tłumaczeniu Jerzego Czecha oraz z mniej znanych opowiadań Borysa Akunina *Przed końcem świata* oraz *Skarpeja Baskakowów* w tłumaczeniu Ewy Rojewskiej-Olejarczuk.

W celu uporządkowania rozważań prezentowany materiał został podzielony na sześć następujących grup: 1) antroponimy zbudowane według schematu imię+patronimik+nazwisko oraz ich częściowe realizacje; 2) imiona hipokorystyczne; 3) antroponimy tzw. znaczące; 4) antroponimy z konotacją ludowo-folklorystyczną; 5) antroponimy z konotacją społeczno-historyczną oraz 6) antroponimy w odniesieniach o charakterze intertekstualnym, co pozwoli przedstawić różnorodność uwarunkowań analizowanych jednostek i podejścia tłumaczy do zadań translatorskich.

⁵ R. Lewicki, *Obcość w odbiorze przekładu*, Lublin 2000, s. 112.

⁶ Ibidem.

Antroponimy zbudowane według schematu imię+patronimik+nazwisko. Jednostki należące do pierwszej grupy występują we wszystkich utworach literackich, gdyż są częścią elementarnego wprowadzenia postaci. Napotykamy tu na jedną z wyraźnie manifestujących się w języku różnic kulturowych, a mianowicie na patronimik/otczestwo. Obecność tego elementu jednoznacznie kojarzy się odbiorcom z inną kulturą, ponieważ w praktycznym doświadczeniu Polaków podobna forma nie występuje, a jej waga semantyczna z punktu widzenia polskiego czytelnika wydaje się nieistotna i może być postrzegana jako zbędna informacja. Sytuacja komplikuje się jeszcze bardziej, jeśli w utworze pojawia się dużo postaci, a każda z nazw własnych występuje nie tylko w pełnej postaci imię+patronimik+nazwisko, ale również w realizacjach częściowych, tzn. imię+patronimik, imię+nazwisko, tylko imię lub tylko nazwisko, np. *Антон Максимилианович Блинов*⁷ (*Anton Maksimilianowicz Blinow*), *Антон Максимилианович* (*Anton Maksimilianowicz*), *Блинов* (*Blinow*); *Егор Иванович Папахин* (*Jegor Iwanowicz Papachin*), *Егор Иванович* (*Jegor Iwanowicz*), *Папахин* (*Papachin*). Przytoczone jednostki pokazują, iż najbardziej mylącą formę dla polskiego odbiorcy stanowi połączenie imienia i otczestwa, ponieważ otczestwo zajmuje pozycję nazwiska. Tego rodzaju formy adresatywne występują jednak powszechnie w tekstach rosyjskich i tłumacze sporadycznie decydują się na zniwelowania powyższego efektu. Warto też wspomnieć, iż czasami w tekstach rosyjskich pojawiają się skrócone formy patronimików, co świadczy o ich wyraźnym zabarwieniu potocznym, zwykle nierozpoznawalnym dla czytelnika przekładu, por. *Виктор Иванович* – *Wiktor Iwanycz*, *Самсон Степанович* – *Samson Stiepanycz*, *Сергей Сергеевич* – *Siergiej Siergieicz*. Tego typu konstrukcje mogą przyczynić się do jeszcze większego zakłócenia recepcji, kiedy forma neutralna i potoczna stosowane są w odniesieniu do danej postaci zamiennie, por. *Самсон Степанович* – *Samson Stiepanowicz* i *Самсон Степанович* – *Samson Stiepanycz*; *Егор Иванович* – *Jegor Iwanowicz* i *Егор Иванович* – *Jegor Iwanycz*. Niektórzy badacze postulują opisanie trudnych przypadków użycia patronimików w słownikach dwujęzycznych⁸.

Imiona hipokorystyczne. W drugiej grupie leksemów sytuacja przedstawia się nieco inaczej. O ile istnieją tradycyjne reguły przekazu pełnych antroponimów,

⁷ Pustracje kontekstowe pochodzą z następujących utworów oryginalnych: Б. Акунин, *Перед концом света*, *Скарпея Баскаковых*, [w:] idem, *Нефритовые четки*, Москва 2008; Т. Толстая, *Кысь*, Москва 2007 oraz ich polskich tłumaczeń: B. Akunin, *Przed końcem świata*, *Skarpeja Baszkaków* [w:] idem, *Nefrytowy różaniec*, Warszawa 2009; Т. Толстой, *Кысь*, przekład i posłowie J. Czech, Kraków 2004.

⁸ Por.: W. Kulpina, *Właściwości konfrontacji przekładowej onomasticonu polskiego i rosyjskiego*, [w:] K. Hejwowski, A. Szczęsna, U. Topczewska (red.), op. cit.

o tyle strategie wprowadzania zdrobnień, które zresztą pojawiają się niekiedy w całych szeregach synonimicznych, opierają się przede wszystkim na intuicji tłumacza oraz jego wyobrażeniu o konsekwencjach dokonanego wyboru.

W tekstach przekładów spotykamy formy spolonizowane *Оленька* – *Oleńka*, *Сонька* – *Sońka*, formy transkrybowane: *Марфушка* – *Marfuszka*, *Верка* – *Wierka* oraz odpowiedniki o charakterze deminutywnym *Беня* – *Beniu*, *Васюк* – *Waśka*, *Темеч* – *Tereś*⁹. W procesie tłumaczenia imion hipokorystycznych istnieje również niebezpieczeństwo zbędnego wprowadzenia polskich sufiksów zdrabniających. Dotyczy to sytuacji, kiedy rosyjski sufiks stanowi wyłącznie wskaźnik potocznego charakteru wypowiedzi i nie spełnia funkcji zdrabniającej. W rezultacie w tłumaczeniu dochodzi do niezamierzonego wartościowania postaci¹⁰.

Antroponimy tzw. znaczące. Wyobrażnia aktywizuje się w umyśle tłumacza, kiedy ma on do czynienia z tzw. antroponimami znaczącymi. Spoczywa na nim odpowiedzialność związana z faktem, iż imiona, nazwiska czy przezwiska znaczące są nieodłącznie związane z bezpośrednią charakterystyką postaci i poprzez swoją formę wewnętrzną pomagają odbiorcy w wizualizacji elementów świata przedstawionego. Wiele przykładów tego typu antroponimów odnajdujemy w powieści *Kys*. Są one przekazywane drogą tłumaczenia elementu wywołującego podstawowe skojarzenia oraz dodanie formantu funkcjonującego w systemie gramatycznym języka docelowego, por. *Источник* – *Rozpalacz*, *Пузырь* – *Bąbel*, *Полторак* – *Półtorak*, *Желвак* – *Guzioł*, *Гнилоед* – *Gniłojad*. Stosowane jest również połączenie powyższej techniki z transkrypcją, np. *Верка Крива* – *Krzywa Wierka*, *Васюк Ушастый* – *Waśka Uszaty*. Bywa, że tłumacz musi wykazać się większą inwencją, dokonując dodatkowo zamiany znaczeń i form, aby uzyskać lepszy efekt językowy, por. *Клон Ефимыч* – *Jefim Pluskwicz*. Zachowanie rozpatrywanych elementów w tłumaczeniu odgrywa istotną rolę, ponieważ nawet, a może szczególnie, w przypadku postaci epizodycznych, imię, nazwisko lub przezwisko oddaje niekiedy pełną charakterystykę i pozwala odbiorcy z innego kręgu kulturowego wyobrazić sobie daną postać.

⁹ Sposoby wprowadzania do tekstu imion hipokorystycznych oraz imion znaczących zostały zaprezentowane przez autorkę w artykule: *Культурная обусловленность персоналий в художественном переводе*, [w:] *Русистика и современность. 13-я Международная научная конференция. Сборник научных статей*, Rīga 2011, s. 546–550.

¹⁰ W znanym i uznanym tłumaczeniu *Mistrza i Małgorzaty* M. Bułhakowa autorstwa I. Lewandowskiej i W. Dąbrowskiego odpowiednikami zdrobnień o charakterze potocznym *Аннушка*, *Кирюшка* są wyrazy transkrybowane *Annuszka* i *Kiriuszka*. Natomiast w nowszym tłumaczeniu A. Drawicza pojawiły się polskie formy zdrobnień: *Anielica*, *Cyrylek*, które wywołują niepożądane skojarzenia u polskich czytelników i zamiast łagodzić obcość – nasilają ją.

Zdarza się również wyjaśnianie motywacji danej nominacji za pomocą przypisu, jak ma to miejsce w opowiadaniu *Skarpeja Baskakowów*. Chodzi o nazwisko *Baskakow*, por. „Baskakowie – w czasach panowania mongolskiego urzędnicy chana, zbierający daninę”. Wprawdzie wiedza o pochodzeniu danego nazwiska nie jest może aż tak istotna dla samej postaci literackiej, ale jednak pozwala zrozumieć legendę o tytułowej Skarpei i źródle bogactwa Baskakowów. Zapewne dlatego tłumaczka zdecydowała się na powyższe rozwiązanie.

Antroponimy z konotacją ludowo-folklorystyczną. Wyobraźnia autora ujawnia się w wysokim stopniu przy przekazywaniu antroponimów, które są na tyle ściśle związane z tradycją narodową, że w celu wywołania określonych skojarzeń u odbiorców przekładu konieczna staje się zamiana tła kulturowego. Najczęściej zdarza się to chyba w sytuacji, gdy w tekście występują aluzje powiązane z tradycją folklorystyczną danego kraju. Jako ilustracja kontekstowa może posłużyć tu para odpowiedników *Кудеяр Кудеярыч – Madej Madejowicz*. Wybór autora trzeba uznać za niestandardowy i w pełni uzasadniony, gdyż skojarzenia z okrutnym rozbójnikiem w tradycji rosyjskiej związane są z imieniem *Кудеяр*, a w polskiej kulturze z imieniem *Madej*. Podobnej adaptacji kulturowej dokonał wybitny tłumacz literatury rosyjskiej Jerzy Czech w przypadku pary odpowiedników *Чурило – Kupala*.

Warto odnotować w tym miejscu, iż zastosowanie transkrypcji zamiast adaptacji kulturowej doprowadziłoby do następujących konsekwencji: albo w tekście zostałyby zniwelowane konotacje narodowe, albo tłumacz zostałby niejako zmuszony do zastosowania innej techniki przekazania informacji kulturowej, np. w postaci przypisu. Trzeba przypomnieć, że w literaturze pięknej przypis zwykle odbierany jest jako porażka tłumacza, ponieważ z jego pomocą sensy przekazywane są w sposób eksplicytny i w pewnym stopniu ograniczają wyobraźnię odbiorcy. Czytelnik znajduje się w jeszcze gorszej sytuacji, jeśli zastosowany przypis nie spełnia właściwej funkcji. Za przykład może posłużyć następujący fragment: „Настоящие былинные персонажи – сплошь Пересветы, Осляби и Микюлы Селяновичи. [...] Правда, я для них – Тугарин-Змей” i jego przekład: „Prawdziwi herosi z bylin, jak Oslabia, Pierieswiet czy Mikoła Sielaninowicz. [...] Choć, co prawda, ja jestem dla nich smokiem Tuharynem” oraz towarzyszący mu przypis: „Pierieswiet i Oslabia – bohaterzy mnisi, polegli w bitwie z Tatarami na Kulikowym Polu (1380), Mikoła Sielaninowicz, chłopski heros, i smok Tuharyn – postaci z bylin rosyjskich”¹¹.

¹¹ Problemy przekładu tekstów nasyconych informacją o charakterze kulturowym zostały omówione w artykule autorki: *Культурологическая информация антропонимов в переводческой практике*, [w:] *Русистика и современность. Т. 1. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация*, Санкт-Петербург 2011, s. 324–329.

W oryginale przytoczony fragment miał służyć zarówno charakterystyce społeczności jednej z wiosek, jak i zwróceniu uwagi na tryb życia oraz postrzeganie przez staroobrzędowców jednego z bohaterów. Wyraźnie widać, iż formuła przypisu nie zapewniła przekazania odpowiednich konotacji lub ewentualnie zaspokoila tę potrzebę częściowo. Jeśli już przypis się pojawił, lepszym rozwiązaniem byłoby wskazanie na cechy wymienionych bohaterów bylin, a nie powtórzenie (z pewnym rozszerzeniem) informacji zawartej w tekście.

Antroponimy z konotacją społeczno-historyczną. W większości utworów literackich występują antroponimy z konotacją społeczno-historyczną, wskazujące na wydarzenia bieżące bądź przeszłe ważne dla opisywanej akcji. Rola tego rodzaju jednostek może być w tekście bardzo różna – niekiedy są głównymi elementami tła historycznego i społecznego utworu, innym razem odwołanie się do nich ma wywołać epizodyczne asocjacje. Wyobraźnia przekładowa pozwala tłumaczowi na ocenę ich wagi dla tekstu jako całości, a także pomaga przewidzieć konsekwencje jednostkowych decyzji translatorskich dla odbiorców, których wiedza i wyobraźnia kształtowały się w innym kręgu językowo-kulturowym.

Znane w różnych kulturach postacie historyczne posiadają zwykle ustabilizowane lub uzualne odpowiedniki, ale nawet taka sytuacja nie zawsze gwarantuje zastosowanie najlepszych w danym kontekście rozwiązań. Ilustracją może być para odpowiedników z opowiadania B. Akunina *Николай Палкин* – *Mikołaj Palkin*, dodatkowo uzupełniona przypisem „Przydomek Mikołaja I”. Zastosowanie objaśnienia chyba nie było najlepszą decyzją tłumacza. Wydaje się, iż użycie w tekście ustabilizowanego w polskiej tradycji odpowiednika *Mikołaj I* w połączeniu z przydomkiem, pozwalającym na zachowanie właściwych wartości konotacyjnych, tzn. *Mikołaj I Palkin*, byłoby lepszym rozwiązaniem.

Kwestia doboru odpowiednika może być bardziej złożona, jeśli przypomniemy sobie, iż w języku rosyjskim informacja semantyczna zawarta w patronimiku jest w wielu sytuacjach wystarczająca, czego nie możemy powiedzieć o języku polskim. Zdarza się, że w tekście pojawia się wyłącznie imię+patronimik postaci historycznej, por. *Сергей Геннадьевич*. W tłumaczeniu odnajdujemy transkrybowany odpowiednik *Siergiej Giennadjewicz* dopełniony, jak poprzednio, przypisem: „S.G. Nieczajew, rosyjski rewolucjonista, zmarły w 1882 r. w Twierdzy Pietropawłowskiej”. Jednakże należałoby raczej uwzględnić różnice kulturowe bezpośrednio w tekście, wprowadzając pełny antroponim *Siergiej Giennadjewicz Nieczajew*.

Antroponimy w odniesieniach o charakterze intertekstualnym. W tekstach pojawiają się często nazwiska przedstawicieli rosyjskiej literatury i sztuki,

a także imiona bohaterów różnych dzieł, które zwykle, zgodnie z polskimi zasadami zapisu, włączane są do tekstu przekładu za pomocą transkrypcji, tradycyjnych analogów czy uzualnych odpowiedników, por. *Карамзин* – *Karamzin*, *Некрасов* – *Niekrasow*, *Святой Панкратий* – *Święty Pankracy*, *Василий Темный* – *Wasył Ślepy*. Niekiedy odwołanie następuje w sposób pośredni poprzez wprowadzenie tytułu znanego dzieła, który również może zawierać antroponim. Na przykład, w opowiadaniu *Przed końcem świata* postać Kiryły porównana zostaje do bohaterki znanego obrazu Wasilija Surikowa – „Bojarynia Morozowa”. Należy w tym miejscu podkreślić, że tłumacz powinien zdawać sobie sprawę z wartościującego potencjału tego rodzaju antroponimów, poprzez porównanie z którymi lub poprzez odwołanie do których autorzy charakteryzują bohaterów literackich, i w rezultacie powinien dostosować techniki przekładowe do funkcji wypełnianej przez dany antroponim. Wtedy w zastosowanym przypisie, por. „Fieodosija Prokofjewna Morozowa (1632–1675) – jedna z fanatycznych przeciwniczek reform patriarchy Nikona. Tu: nawiązanie do przedstawiającego Morozową obrazu Wasilija Surikowa (1887)”, mogłaby się znaleźć wskazówka odnośnie do cech postaci i przyczyn odautorskiego porównania. Oczywiście nie zawsze możliwe jest osiągnięcie takiego samego tzw. efektu komunikacyjnego ze względu na zróżnicowane dziedzictwo religijne, historyczne, obyczajowe, kulturalne obu społeczności językowych.

W procesie przekładu nadrzędną rolę odgrywa strategia. Choć strategie i techniki tłumaczeniowe są powszechnie znane, nie wszystkie przekłady zaspokajają oczekiwania krytyków i czytelników. Dlaczego? Ponieważ tę wiedzę można uznać za punkt wyjściowy do realizacji kolejnych działań. To właśnie wyobraźnia i kreatywność pozwalają tłumaczowi odnaleźć optymalne rozwiązania w konkretnej sytuacji kontekstowej. Twórcze podejście do konwencji i norm (a czasem ich łamanie nawet wbrew pewnym przesłankom) pozwala zwrócić się w miarę potrzeby ku niestandardowym rozwiązaniom, dokonać właściwego wyboru i ułatwić komunikację międzykulturową.

Aby podkreślić raz jeszcze wagę wyborów tłumacza związanych z przekazem antroponimów dla całości recepcji przekładu w kulturze docelowej, można przytoczyć na koniec dwa stwierdzenia jednego z polskich teoretyków literatury – A. Kulawika: „postać literacka stanowi centralny element świata przedstawionego” oraz „w wymiarze świata przedstawionego utworu postać literacka jest czynnikiem organizującym w tym sensie, że na ogół procesy zachodzące w świecie przedstawionym utworu dzieją się ze względu na nią właśnie”¹².

¹² A. Kulawik, *Poetyka. Wstęp do teorii dzieła literackiego*, Warszawa 1990, s. 315.

Резюме

Антропонимы в современных переводах русских художественных текстов

В статье представлены проблемы художественного перевода культурно обусловленных персоналий, которые часто являются источником возникновения впечатления чуждости при восприятии текста перевода.

Рассматриваются особенности передачи следующих групп такого типа единиц: 1) персоналий, построенных по модели имя + отчество + фамилия; 2) гипокористических имен; 3) значимых имен и фамилий; 4) персоналий с фольклорной коннотацией; 5) персоналий с общественно-исторической коннотацией; 6) персоналий интертекстуального характера.

Подчеркивается роль переводческого воображения и креативного подхода, проявляющихся в умении переводчика оценить функцию данной переводческой единицы в тексте, а также ее роль с точки зрения реципиентов из другого культурного круга.

Ключевые слова: персоналии, культурная обусловленность, художественный перевод, воображение переводчика, креативный подход в переводе.

Summary

Personal names in contemporary translation of Russian literary texts

The aim of the paper is to present the problem of transmitting cultural-determined personal names in literary translation.

The study focuses on various groups of such lexems: personal names, which were created on the base of the model: name + patronimicum + surname; diminutive names; meaning names; folk and historical names and personal names of intertextual relationships.

The emphasis is put on imagination of the translator and creative individual approach to each lexical element and its function in the text. The very important thing is the perspective of recipients with a different cultural background.

Key words: personal names, cultural background, literary translation, translator, imagination in translation.